

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДІВ АНАЛІЗУВАННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ ЧИННИКІВ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ НА ЕКСПОРТНУ ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

ВАЦИК Н. О.

УДК 33.338.2

Вацик Н. О. Дослідження методів аналізування та оцінювання чинників впливу на формування витрат на експортну діяльність суб'єкта господарювання

Розглянуто методи аналізування та оцінювання витрат на експортну діяльність з позиції вітчизняного та міжнародного досвіду. Виокремлено чинники внутрішнього та зовнішнього середовища за вітчизняним і міжнародним підходами, що впливають на формування витрат на експортну діяльність. Сформовано матрицю ідентифікації ключових методів аналізування та оцінювання чинників впливу на формування витрат на експортну діяльність суб'єкта господарювання.

Ключові слова: витрати на експортну діяльність; методи аналізування витрат на експортну діяльність; методи оцінювання витрат на експортну діяльність; кількісні методи; якісні методи; загальні методи; специфічні методи; чинники впливу на формування витрат.

Табл.: 1. Бібл.: 8.

Вацик Наталія Орестівна – аспірантка, кафедра менеджменту і міжнародного підприємництва, Національний університет «Львівська політехніка» (вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна)

E-mail: vatsyknataly@mail.ru

УДК 33.338.2

UDC 33.338.2

Вацык Н. О. Исследования методов анализа и оценки факторов влияния на формирование расходов на экспортную деятельность субъекта хозяйствования

Рассмотрены методы анализа и оценки расходов на экспортную деятельность с позиции отечественного и международного опыта. Выделены внутренние и внешние факторы по отечественным и международным подходам, которые влияют на формирование расходов на экспортную деятельность. Создана матрица идентификации ключевых методов анализа и оценки факторов влияния на формирование расходов на экспортную деятельность субъекта хозяйствования.

Ключевые слова: расходы на экспортную деятельность; методы анализа расходов на экспортную деятельность; методы оценки расходов на экспортную деятельность; количественные методы; качественные методы; общие методы; специфические методы; факторы влияния на формирование расходов.

Табл.: 1. Библ.: 8.

Вацык Наталія Орестівна – аспірантка, кафедра менеджменту і міжнародного підприємництва, Національний університет «Львівська політехніка» (вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна)

E-mail: vatsyknataly@mail.ru

Vatsyk N. O. Research Methods for Analyzing and Evaluating the Factors of Influence on the Formation of the Costs of Export Activities of the Entity

The methods of analyzing and evaluating the cost of export activity from a position of national and international experience were considered. The factors of internal and external environments for domestic and international approaches that affect the formation of the cost of export activity were defined. The matrix of identifying the key methods for analyzing and evaluating factors of influence on formation of the costs of export activities of the entity was formed.

Key words: costs of export activity, the methods of analyzing the cost of export activity, the methods of evaluating the cost of export activity, quantitative methods, qualitative methods, general methods, specific methods, factors of influence on formation of the costs.

Tabl.: 1. Bibl.: 8.

Vatsyk Nataliya O. – Postgraduate Student, Department of Management and International Business, National University «Lviv Polytechnic» (vul. Stepana Bandery, 12, Lviv, 79013, Ukraine)

E-mail: vatsyknataly@mail.ru

У сучасних умовах розвитку ринкової економіки для вітчизняних суб'єктів, залучених у зовнішньоекономічну діяльність, важливим є не лише визначення складу витрат на експортну діяльність, а й дослідження чинників, що впливають на їх формування. Виокремлення групи чинників з позиції вітчизняного та міжнародного досвіду, що найсуттєвіше впливають на формування та рівень витрат на експортну діяльність, не дає можливість сформувати цілісну картину впливу цих чинників на кожній із запропонованих стадій залучення суб'єкта господарювання до експортного ринку (початкового залучення, нарощення експортного потенціалу, сформованості експортного потенціалу, занепаду). Особливо актуальним у цих умовах постає дослідження методів аналізування та оцінювання витрат на експортну діяльність з метою розрахунку ймовірної їх величини залежно від впливу визначених чинників.

Багато вітчизняних і зарубіжних науковців займаються питаннями виокремлення методів дослідження об'єктів, а також ідентифікування чинників впливу на формування витрат на експортну діяльність. Серед них доцільно виділити праці О. Є. Кузьміна, О. Г. Мельник, А. А. Мазаракі, С. В. Князя, Г. О. Партин, А. І. Ясінської, М. Г. Грещак, О. А. Кириченка, Г. К. Краснослободцевої, С. О. Фільчакова, Є. Н. Котеневої, Дональда Болла, Вендела Маккулоха, Майкла Мінора, Паула Беаміша, Алена Моррісона, Філіпа Розенцвейга, Ендрю Інкпена тощо.

Проте питання щодо ідентифікації методів аналізування та оцінювання чинників впливу на формування витрат на експортну діяльність суб'єкта господарювання та чіткого їх розмежування досліджені недостатньо як в теоретичному, так і в прикладному аспектах.

Метою роботи є:

- ✦ ідентифікація методів аналізування та економічного оцінювання витрат на експортну діяльність;

- ✦ виокремлення чинників впливу на формування витрат на експортну діяльність;
- ✦ формування матриці ідентифікації ключових методів аналізування та оцінювання чинників впливу на формування витрат на експортну діяльність суб'єкта господарювання.

У вітчизняній економічній літературі найбільшого розповсюдження набули дві ознаки типологізації методів аналізування та оцінювання витрат, у т. ч. на експортну діяльність, а саме: за вираженням та залежно від специфіки об'єкта дослідження (за універсальністю). Відповідно за першою ознакою виокремлюють кількісні та якісні методи. Друга ознака характеризується поділом сукупності методів на загальні (універсальні) та специфічні (вузькоспеціалізовані) методи.

Слід зазначити, що методи аналізування витрат на експортну діяльність охоплюють сукупність кількісних методів, спрямованих на визначення числового розміру певних складових витрат на експортну діяльність. Найбільшого розповсюдження серед них набули математико-статистичні методи, методи фінансово-економічного аналізу, прогнозування, економіко-математичного моделювання та методи побудови функції витрат. Методи оцінювання витрат на експортну діяльність відповідно передбачають одержання якісної інформації про об'єкт дослідження та характеризується використанням думок експертів. Серед якісних методів широкий спектр застосування отримали методи збирання та акумулювання інформації, а також евристичні методи [1, с. 45 – 47].

Загальні методи аналізування та оцінювання витрат на експортну діяльність є можливими до застосування для усіх суб'єктів господарювання незалежно від сфери діяльності та стадії залучення до експортного ринку. Дані методи використовуються на усіх етапах дослідження конкретного об'єкта, адаптуються до його особливостей та формалізуються у вигляді формул, таблиць, графіків. Натомість, специфічні методи охоплюють сукупність кількісних та якісних методів, які є доречними лише для конкретного об'єкта дослідження з урахуванням умов і середовища його функціонування і характеризуються мінаєвістю їх кількості, обсягу, змісту та сукупності залежно від істотної зміни основних параметрів об'єкта дослідження та впливу чинників внутрішнього та зовнішнього середовищ для забезпечення стабільного функціонування та розвитку.

Серед основних чинників впливу на формування витрат на експортну діяльність доцільно виокремити чинники внутрішнього та зовнішнього середовищ за вітчизняним і міжнародним підходами, вплив яких на рівень витрат на експортну діяльність буде диференціюватись залежно від стадії залучення суб'єкта господарювання до експортного ринку [2, с. 125 – 133; 3, с. 315 – 327].

До основних внутрішніх чинників формування витрат на експортну діяльність за вітчизняним і міжнародними підходами слід віднести цілі експортної діяльності, спосіб входу, структуру, організаційні чинники, завдання, маркетингову стратегію, рівень контролю за експортними операціями, технологію, виробничі чин-

ники, працівників, менеджерські якості, ресурси та забезпеченість ними, у т. ч. інформацією. Зовнішні чинники формування витрат на експортну діяльність за вітчизняним і міжнародними підходами охоплюють споживачів, постачальників, конкурентів, державні органи влади, законодавчі акти, інфраструктуру, міжнародні події, науково-технічний прогрес, соціально-культурні обставини та особливості міжнародних відносин [4, с. 45 – 53; 5, с. 119; 6, с. 53 – 71; 7, с. 411 – 416].

Дослідження взаємозв'язку чинників внутрішнього та зовнішнього середовищ, що впливають на формування витрат на експортну діяльність, із методами оцінювання та аналізування таких витрат буде відбуватись на основі вищенаведених базових методів з огляду на підходи вітчизняних і зарубіжних науковців щодо їх ідентифікування та з урахуванням матриці оцінювання чинників формування витрат на експортну діяльність залежно від стадій залучення суб'єкта господарювання до експортного ринку [2, с. 133; 8, с. 20 – 24]. Слід зазначити, що величина впливу чинників на формування витрат на експортну діяльність на різних стадіях залучення суб'єкта господарювання до експортного ринку є неоднаковою. Матриця ідентифікації ключових методів аналізування та оцінювання чинників впливу на формування витрат на експортну діяльність суб'єкта господарювання представлена в *табл. 1*.

Проаналізуємо ґрунтовніше інформацію, наведену в *табл. 1*.

Сукупність методів збирання та акумулювання інформації, а також евристичних методів доцільно застосовувати з метою ідентифікації впливу якісних чинників на формування витрат на експортну діяльність як внутрішнього, так і зовнішнього середовищ, а саме: цілей експортної діяльності, способу входу, завдань, маркетингової стратегії, менеджерських якостей, міжнародних подій, соціально-культурних обставин та особливостей міжнародних відносин на усіх стадіях залучення суб'єкта господарювання до експортного ринку.

Слід зазначити, що сукупність методів збирання та акумулювання інформації необхідно використовувати для визначення впливу усіх чинників внутрішнього та зовнішнього середовищ незалежно від підходу їх виокремлення та способу вираження. Наприклад, доцільним є проведення постійного моніторингу, різноманітних спостережень, опитувань, тестувань, порівнянь, експериментів з метою визначення актуальності зміни параметрів внутрішнього середовища зі сторони суб'єкта господарювання, а також ідентифікації можливої зміни неконтрольованих суб'єктом господарювання чинників зовнішнього середовища та ймовірнісних наслідків цих змін у межах кожної із запропонованих стадій експортного залучення.

Евристичні методи також застосовуються для визначення ймовірного впливу деяких кількісних чинників зовнішнього середовища на формування витрат на експортну діяльність суб'єкта господарювання, а саме: споживачів, конкурентів та науково-технічного прогресу, що полягають у залученні експертів з метою генерування ідей та прийняття оптимальних рішень щодо

ідентифікації цільових груп споживачів, їх сегментування, розроблення комплексу заходів з метою залучення потенційних і реальних груп споживачів, задоволення прихованих потреб, формування лояльності споживачів до продукції суб'єкта господарювання тощо; визначення основних зовнішніх конкурентів, сильних і слабких боків, їх маркетингової стратегії, можливостей розвитку виробничо-господарської діяльності; огляду існуючих ринкових технологій та технологій конкурентів, доцільності застосування новітніх управлінських, інформаційних і виробничих технологій чи удосконалення існуючих. Особливо актуальним застосування евристичних методів з метою аналізування впливу вищенаведених чинників на формування витрат на експортну діяльність набуває на стадіях початкового залучення та нарощення експортного потенціалу.

Використання сукупності математико-статистичних методів є можливим для розрахунку впливу збільшення/зменшення розміру організаційної структури управління суб'єкта господарювання та його інфраструктури; кількості працівників, споживачів, постачальників і конкурентів; обсягу залучених ресурсів; зміни виробничої, управлінської, маркетингової та інформаційної технологій, що відповідно відобразатиметься на рівні витрат на експортну діяльність у цілому, та на ефективності експортної діяльності суб'єкта господарювання, зокрема.

Побудова економіко-математичних моделей є доцільним для виробничих чинників, що полягає в моделюванні виробничого процесу, а також для моделювання поведінки цільових груп споживачів і діяльності основних конкурентів з метою визначення міри обґрунтованості витрат на експортну діяльність та прийняття

Таблиця 1

Матриця ідентифікації ключових методів аналізування та оцінювання чинників впливу на формування витрат на експортну діяльність суб'єкта господарювання*

Склад чинників		Методи аналізування та оцінювання витрат на експортну діяльність							
		Якісні			Кількісні				
		Евристичні	Методи збирання та акумулювання інформації	Математико-статистичні	Економіко-математичне моделювання	Розрахунково-аналітичні	Прогнозування	Фінансово-економічний аналіз	Побудова функції витрат
Внутрішні чинники	Цілі експортної діяльності	×	×						
	Спосіб входу ¹	×	×						
	Структура		×	×					×
	Організаційні чинники ¹	×	×	×			×		×
	Завдання	×	×						
	Маркетингова стратегія ¹								
	Рівень контролю за експортними операціями ¹		×	×		×			
	Технологія		×	×					×
	Виробничі чинники ¹		×	×	×	×	×	×	×
	Працівники		×	×					×
	Менеджерські якості ¹	×	×						
	Ресурси		×	×		×	×	×	×
Забезпечення ресурсами, у т. ч. інформацією ¹									
Зовнішні чинники	Споживачі	×	×	×	×		×		
	Постачальники		×	×					×
	Конкуренти	×	×	×	×		×		
	Державні органи влади та законодавчі акти		×			×			
	Інфраструктура		×	×				×	×
	Міжнародні події	×	×						
	НТП	×	×	×		×			
	Соціально-культурні обставини	×	×						
Особливості міжнародних відносин	×	×							

Примітка: * – розроблено автором.

Умовні позначення: ¹ – за міжнародним підходом.

ефективних управлінських рішень щодо розвитку експортної діяльності суб'єкта господарювання.

Сукупність розрахунково-аналітичних методів застосовується з метою розрахунку рівня контролю за експортними операціями, структури витрат на експортну діяльність; встановлення норм та нормативів використання ресурсів суб'єкта господарювання; аналітичного обґрунтування впливу законодавчих норм на розвиток чи стримування експортної діяльності; техніко-економічного обґрунтування доцільності впровадження інноваційних управлінських, маркетингових, інформаційних, виробничих технологій чи модернізації існуючих.

Прогнозування як один із методів аналізу витрат на експортну діяльність слід застосовувати для здійснення прогнозів елементів виробничо-господарської діяльності суб'єкта господарювання, дій конкурентів, поведінки споживачів з огляду на розвиток експортної діяльності суб'єкта господарювання тощо.

Застосування сукупності методів фінансово-економічного аналізу є доцільним для аналізу процесу управління експортною діяльністю та процесу виробництва експортної продукції; актуальності розбудови власних збутових каналів; залучення додаткових ресурсів і визначення рівня забезпеченості ними і полягає у проведенні різних видів аналізу та розрахунку основних фінансово-економічних показників.

Побудова функції витрат застосовується для розрахунку витрат на експортну діяльність та стосується тих чинників, зміни яких призводять до зростання чи зменшення рівня витрат суб'єкта господарювання, а саме: структури, організаційних чинників, технології, виробничих чинників, працівників, ресурсів, постачальників та інфраструктури.

Оскільки експортна діяльність суб'єкта господарювання характеризується існуванням стадій експортного залучення, що відповідно відображається на рівні витрат на експортну діяльність, доцільним є застосування комплексного методу аналізування та оцінювання витрат суб'єкта господарювання, який би охоплював переваги декількох як кількісних, так і якісних методів.

ВИСНОВКИ

Опрацювання ключових методів аналізування та оцінювання витрат на експортну діяльність суб'єкта господарювання та чинників впливу на таку діяльність виявило певні взаємозв'язки та дозволило сформулювати на їх підставі матрицю. Така матриця надасть можливість менеджменту підприємства об'єктивно оцінити рівень впливу певних чинників внутрішнього та зовнішнього середовища за вітчизняним і міжнародним підходами на величину витрат на експортну діяльність. У подальших дослідженнях планується побудувати модель оцінювання витрат на експортну діяльність та прийняття управлінських рішень за критерієм мінімізування витрат. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Вацик Н. О. Методи оцінювання та аналізування витрат на експортну діяльність // Тези доповідей IX Міжнародної науково-практичної конференції «Маркетинг та ло-

гістика», 8 – 10 листопада 2012 року / Вацик Н. О. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2012. – С. 45 – 47.

2. Витрати в експортній діяльності підприємств : монографія / [Кузьмін О. Є., Чернобай Л. І., Мельник О. Г., Вацик Н. О.]. – Львів : Растр-7, 2012. – 278 с.

3. Вацик Н. О. Чинники формування витрат на експортну діяльність: загальна характеристика та класифікація // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні : етапи становлення і проблеми розвитку / Чернобай Л. І., Вацик Н. О. – Видавництво Львівської політехніки, 2011. – № 720. – С. 315 – 327.

4. Кузьмін О. Є. Основи менеджменту : Підручник / О. Є. Кузьмін, О. Г. Мельник – К. : Академвидав, 2003. – 416 с. (Альма-матер).

5. Кузьмін О. Є. Планування, організування та мотивування зовнішньоекономічної діяльності : Навч. посібник / О. Є. Кузьмін, А. О. Босак, Р. З. Дармиць. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2009. – 324 с.

6. International management: text and cases / Paul Bea-mish... [et al.]. – 5 th ed. – The McGraw – Hill/ Irwin, 2004. – 626 p.

7. International business: the challenge of global competition / Donald A. Ball... [et al.]. – 11 th ed. – The McGraw – Hill/ Irwin, 2008. – 622 p.

8. Вацик Н. О. Якісне оцінювання витрат на експортну діяльність залежно від стадій залучення суб'єкта господарювання до експортного ринку // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля / Чернобай Л. І., Вацик Н. О. – Луганськ, 2012. – № 1(172). – С. 19 – 24.

Науковий керівник – канд. екон. наук, проф. кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва Національного університету «Львівська політехніка» **Чернобай Л. І.**